

Για την υπεράσπιση τῆς δημοκρατίας

Οἱ ἐκλογές τῆς 16ης Φεβρουαρίου 1964 ἀνέβασαν τὴ σημερινὴ κυβέρνησις στὴν ἐξουσία μὲ συντριπτικὴ πλειοψηφία. Οἱ ὑποσχέσεις γιὰ ἀποκατάστασις τῆς Δημοκρατίας, γιὰ ἐλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, γιὰ πάταξι τῶν φατριῶν μέσα στὸ στρατὸ καὶ τὴν ἀπόδοσή του στὰ καθαρὰ στρατιωτικὰ του καθήκοντα, γιὰ τὴν τιμωρία τῶν δραστῶν τῶν σκανδάλων τῆς περασμένης ὀκταετίας, ὅλες αὐτὲς καὶ ἄλλες πολλὲς ὑποσχέσεις ἔπεισαν τὴν πλειοψηφία τῶν ἐκλογέων νὰ δώσουν τὴν ὑποστήριξή τους στὸ κόμμα ποὺ εἶναι σήμερα στὴν κυβέρνησις.

Θὰ περίμενε κανεὶς πὼς σχεδὸν ἐνάμιση χρόνον μετὰ τὶς ἐκλογές ἐκεῖνες, ἡ χώρα θὰ ἐβάδιζε ἀδιατάρακτα στὸ δρόμον τῆς σταθερότητος, τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδοι. Ὅλοι οἱ οἰωνοί, ὅλες οἱ προϋποθέσεις αὐτὸ ἔδειχναν. Κι ὅμως, σήμερα ἀπειλητικὰ σύννεφα εἶναι μαζεμένα πάνω ἀπὸ τὸν πολιτικὸ ὀρίζοντα. Ὁ μεγάλος ἠττημένος τῶν ἐκλογῶν, ἡ παράταξι ἐκεῖνη ποὺ εἶχε τόσο πολὺ τσαλαπατήσῃ τὴ Δημοκρατία καὶ ποὺ περίμενε μὲ ἀγωνία νὰ λογοδοτήσῃ μπροστὰ στὸ δικαστήριον τοῦ ἔθνους γιὰ τὴν προδοτικὴν πολιτικὴν τῆς στὸ Κυπριακὸ καὶ γιὰ τὰ σκάνδαλα τῆς ὀκταετίας, σήμερα ἐπιτίθεται καὶ ἀπειλεῖ. Ἀπειλεῖ τὴν Ἑλλάδα μὲ ὅλα τὰ δεινὰ. Μόνον μὲ ἐκλογές δὲν ἀπειλεῖ. Γιατὶ τὶς ἐκλογές τὶς τρέμει. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ λεπτομέρεια τονίζει τὸν ἀντιδημοκρατικὸν καὶ ἀντεθνικὸν χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν χρεωκοπία τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ποὺ αἰσθάνονται ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ Συντάγματος, εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὰ σχέδια καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τους. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ ἀνθρώπους ποὺ κάνουν πολιτικὸν ἀγῶνα (ποὺ θὰ ἦταν σεβαστὸς ἀπ' ὅλους). Πρόκειται γιὰ συνωμότες ποὺ ἀπειλοῦν τὸ ἔθνος στὸ ὄνομα τοῦ «ἔθνους». Καὶ σὰν συνωμότες τοὺς ἀντιμετωπίζει ὁ ἐλληνικὸς λαός.

Ἡ σημερινὴ κυβέρνησις μποροῦσε, ἐφαρμόζοντας τὴ λαϊκὴ ἐντολή, ποὺ στὸ σημεῖον αὐτὸ ξεπερνάει τὰ στενὰ κομματικὰ τῆς πλαίσιον, νὰ ἔχει πάρει τέτοια μέτρα γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς, ποὺ καὶ ἡ ἀπλή σκέψις γιὰ παρόμοιες ἀνατρεπτικὰς ἐνέργειες νὰ μὴν ἦταν νοητή. Ἀντὶ γι' αὐτὸ, ἡ κυβέρνησις ἔδειξε μιὰν ἀπαράδεκτη ὑποχωρητικότητα. Παραγνώρισε τὴν βασικὴν συνταγματικὴν μας ἀρχή. Καὶ ἐγκαταλείποντας ἢ ἀγνοώντας τὴν πηγὴ τῶν ἐξουσιῶν τῆς, τὸ λαό, ἄρχισε, ὅπως γράφουν οἱ ἴδιες οἱ κυβερνητικὲς ἐφημερίδες, νὰ ἀναζητᾷ τὴν εὐνοια ἄλλων πηγῶν ἐξουσίας, μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ δὲν εἶναι γραμμένες σὲ κανένα σύνταγμα, ἀλλὰ μόνον στὶς τραγικὰς σελίδες τῆς ὀδυνηρῆς πρόσφατης ἱστορίας μας καὶ ποὺ οἱ ἐκλογές τῆς 3ης Νοεμβρίου 1963 καὶ τῆς 16ης Φεβρουαρίου 1964 ἔδειξαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ λαοῦ μας νὰ τὶς καταργήσῃ.

Έτσι, οί υποχωρήσεις αυτές οδήγησαν στην εγκατάλειψη ή, στην καλύτερη περίπτωση, στη νόθευση της «έλληνικής έξωτερικής πολιτικής» στο Κυπριακό. Αντί για την έμμονή στην αυτοδιάθεση που οδηγεί στην αδέσμευτη ένωση χωρίς ανταλλάγματα και χωρίς ξένες βάσεις, αρχίσαμε τις διμερείς συνομιλίες με τους Τούρκους που σημαίνουν, και στην καλύτερη άκόμα περίπτωση, ότι αναγνωρίζουμε τὸ δικαίωμα στην Τουρκία νὰ ἀποφασίζει μαζί με μᾶς για τὴν τύχη τοῦ Κυπριακοῦ, παρὰ τὴ θέληση τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ ἀντίθετα με αὐτήν, δηλαδή ἀπαρνιόμαστε τὴν ἀρχὴ τῆς αυτοδιάθεσης. Καὶ ἀκόμα, ὅπως διαβάζουμε στὸν καθημερινὸ τύπο, οί Τούρκοι ζητοῦν ἐδαφικὰ ανταλλάγματα στὴν Κύπρο καὶ στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο!

Ταυτόχρονα, ἐπειδὴ ὁ Ἐθνάρχης Μακάριος μαζί με τὸν κυπριακὸ λαὸ ἀντιστέκονται στὶς προσπάθειες για τὸν ἐξανδραποδισμό τῆς Κύπρου, μέσα στὶς ἐλληνικὲς δυνάμεις που βρίσκονται στὸ νησί ἐξυφαίνονται συνωμοσίες ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν πιὸ σκοτεινῶν ἐλληνικῶν καὶ ξένων κύκλων, που ἐπιδιώκουν νὰ ἀνατρέψουν τὴν κυπριακὴ κυβέρνηση καὶ νὰ καταλύσουν τὸ κυρίαρχο κράτος, για νὰ πετύχουν τὴν πραγματοποίηση τῶν ὀλέθριων καὶ ἀντεθνικῶν σχεδίων τους.

Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀπὸ τὴν Κύπρο ξεκίνησε ὁ ὕποπτος θόρυβος για τὴν λεγόμενη «Ἀσπίδα». Λέμε ὕποπτος, γιατί ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ἦρθε στὸ προσκήνιο ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ που καθολικὴ ἀπαίτηση τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἦταν ἡ τιμωρία τῶν πρωτεργατῶν τοῦ σχεδίου βιασμοῦ τῆς λαϊκῆς θέλησης στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1961, τοῦ σχεδίου «Περικλῆς». Ὁ θόρυβος για τὴν «Ἀσπίδα» καὶ τὸ μπαλόκι τῶν «δολιοφθορῶν τοῦ Ἔβρου» που ξεφούσκωσε τόσο γρήγορα, δείχνουν ὅτι οί δυνάμεις που πάθανε συντριπτικὴ ἤττα στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1963 καὶ τοῦ 1964, ἐξακολουθοῦν ἀκόμα καὶ σήμερα νὰ εἶναι ἀδίσταχτες καὶ νὰ ἐλέγχουν τὸ στρατὸ μέσω τῶν προσώπων που ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση τοποθέτησε στὶς πιὸ ἐπίκαιρες θέσεις. Καὶ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ υποχώρηση τῆς κυβέρνησης, ὥστε ὁ φιλικὸς της τύπος ἀγωνίζεται ἀπεγνωσμένα νὰ τῆς δείξει που μπορεί νὰ οδηγήσει ἡ στάση της αὐτῆ. Καὶ οί υποχωρήσεις μπροστὰ στοὺς ἐχθροὺς τῆς γαλήνης καὶ τῆς προόδου τοῦ τόπου, δὲν ἔχουν τελειωμό: Ἀντὶ για τὴν κατάργηση τῶν ἐκτάκτων μέτρων, κατάργηση που ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς κυριώτερες προεκλογικὲς ἐπαγγελίες τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος, ἡ ἐγκύκλιος 1010 για τὸ διωγμὸ τῶν μαθητῶν. Ἀντὶ για τὴν ἀναγνώριση τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης ἡ δίκη καὶ οί καταδίκες τῆς Λαμίας για τὸ Γοργοπόταμο, που ξεσήκωσαν τὶς διαμαρτυρίες τῆς ἐλληνικῆς καὶ τῆς παγκόσμιας κοινῆς γνώμης. Ἀντὶ για τὴν τιμωρία τῶν ἐνόχων τῶν σκανδάλων τῆς ὀκταετίας, ἡ παραγραφή, που τοὺς ἀποθράσυνε τόσο, ὥστε νὰ ζητοῦν προκλητικὰ καὶ τὰ ρέστα.

Ὅταν τέτοια ἐπίθεση σ' ὄλα τὰ μέτωπα διεξάγεται κατὰ τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ὅταν ἡ κυβέρνηση που ἐκλέχτηκε ἀκριβῶς για τὴν κατοχύρωση τῶν θεσμῶν αὐτῶν υποχωρεῖ μπροστὰ στὴν ἐπίθεση, ἐνῶ ἔχει ὄλη τὴ δύναμη νὰ τὴ συντρίψει, οί ἐπιστήμονες, μαζί με ὄλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνες, ἔχουν χρέος νὰ θάλουν ὄλες τους τὶς δυνάμεις στὸν ἀγῶνα για τὴν ὑπεράσπιση τῆς Δημοκρατίας. Γιατὶ ἡ ὀπισθοδρόμηση, ὁ σκοταδισμὸς, ἡ κατάλυση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, κοντὰ στὶς ἄλλες συμφορὲς που θὰ φέρουν, ἂν ἐπικρατήσουν, θὰ δημιουργήσουν μιὰ κατάσταση ὀλέθρια για τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξη στὴ χώρα μας.

Δὲ μπορούμε λοιπὸν νὰ κλειστοῦμε σὲ γυάλινους πύργους. Δὲν μπορούμε νὰ σταθοῦμε παράμερα. Μπροστὰ στὴν ἀπειλή, θὰ ξεσηκώσουμε τοὺς γνωστούς μας, τοὺς συναδέλφους μας, ὄλο τὸν κόσμο, καὶ θὰ κάνουμε γνωστὴ στοὺς ἐκπροσώπους ὄλων τῶν κομμάτων τὴν ἐθνικὴ ἀξίωση για τὴν ἀποφασιστικὴ ἀντιμετώπιση τῶν συνωμοτῶν. Γιατὶ, ὅπως ἔγραψε τὸ «Βῆμα» στὶς 20 Ἰουνίου, σήμερα «δὲν κρίνεται ἡ τύχη κάποιων πολιτικῶν, κάποιου κόμματος ἢ κάποιας πολιτικῆς παρατάξεως. Κρίνεται τὸ μέλλον τῆς Δημοκρατίας στὴν Ἑλλάδα».

‘Η ύπ’ ἀριθ. 1010 πρωθυπουργική ἐγκύκλιος

Πρὶν ἀπὸ τρεῖς περίπου μῆνες κοινοποιήθηκε στὶς Ἐκπαιδευτικὲς Ἀρχὲς ὅλης τῆς χώρας ἡ ὑπ’ ἀριθ. 1010 ἐγκύκλιος διαταγὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργοῦ Παιδείας κ. Παπανδρέου· μ’ αὐτὴν ἀπαγορεύει τὴν πολιτικὴν στὰ σχολεῖα, στὰ ὁποῖα ἐπιβάλλεται μόνο ἐθνικὴ διαπαιδαγώγηση, ποὺ θὰ ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς καθηγητές.

Μέσα σὲ λίγες ἡμέρες ἀπὸ τὴν κοινοποίησή της παρουσιάστηκαν τὰ πρῶτα μακάβρια ἀποτελέσματά της: Ἀποβλήθηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ γυμνάσια τῆς Ἠπείρου πέντε (5) μαθητὲς τοῦ γυμνασίου Ἰωαννίνων· ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ της δὲν ἐσταμάτησε ὡς ἐδῶ: Ἀποβλήθηκαν μαθητὲς καὶ μαθήτριες ἀπὸ τὰ γυμνάσια Κομοτινῆς, Καβάλας, Κοζάνης καὶ τέλος ἀπὸ τὸ γυμνάσιο τῆς Ἱεράπετρας τῆς Κρήτης. Τὰ γεγονότα αὐτὰ προκάλεσαν συγκλονιστικὴν ἐντύπωση καὶ ξεσήκωσαν κύμα ἀγανάχτησης στὴν κοινὴ γνώμη ποὺ ἐκδηλώθηκε μὲ ποικίλους τρόπους.

Ποία ἡ σκοπιμότητα τῆς κατάπτυστης αὐτῆς διαταγῆς, ποὺ χειροκρότησε «ἐξ ὅλης τῆς καρδίας» ὁ ἀρχισκοταδιστὴς κ. Γεωργούλης ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «Καθημερινῆς», οὔτε ἀναφέρθηκε ποτὲ οὔτε σχολιάσθηκε ἐπίσημα· ὡστόσο εἶναι διαφανέστατη. Γιὰ νὰ καυτηριάσει τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς ἀναζητήσεις τῶν νεαρῶν ἐφήβων τῶν τελευταίων τάξεων, ποὺ τὶς γεννᾶν τὰ ἴδια τὰ μαθήματά τους· γιὰ νὰ παρεμποδίσει τοὺς ὑπὸ ἐκκόλαψη πολίτες ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη σκέψη καὶ τὸν προβληματισμό, ποὺ ἡ ἴδια τους ἡ ἡλικία προκαλεῖ, πάνω σὲ κοινωνικά, πνευματικά, ἐθνικὰ καὶ ἠθικὰ θέματα· γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τὶς ἀκαταστάλαχτες ψυχές τους καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ πῶς τὸ ἐλεύθερο καὶ ὑπερήφανο φρόνημα καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης εἶναι οὐτοπίες, γιὰ τὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ὑποβληθοῦν σὲ σκληρότατο τίμημα. Καὶ πάνω καὶ πέρ’ ἀπ’ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ φανεῖ ἡ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης πῶς στέκεται στὶς γραμμὲς τῆς μαύρης ἐθνικοφροσύνης τοῦ κ. Κανελλόπουλου καὶ τῶν ἄλλων ἐξωπολιτικῶν παραγόντων, ντόπιων καὶ ξένων.

Ἀπὸ παιδαγωγικὴ ἄποψη ἡ ἐγκύκλιος 1010 μὲ τὴ σκοπιμότητα ποὺ ἐξυπηρετεῖ — ὅπως ἀπόδειξαν κιόλας τὰ ἀποτελέσματά της — ἀποτελεῖ ἔγκλημα· ἀναιρεῖ θεμελιώδεις ἀρχὲς τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ποὺ προστάζουν τὴν ἐξασφάλιση ὄρων γιὰ τὴν ἐλεύθερη καὶ ἀβίαστη ἐξέλιξη τῆς προσωπικότητας τοῦ παιδιοῦ· ἀνατρέπει τὴν ἀρχὴ τοῦ σεβασμοῦ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν μεγάλων, τῆς παιδικῆς ψυχῆς, στὴν προσπάθειά της νὰ ἀφομοιώνει τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς, νὰ τὶς κρίνει καὶ νὰ δέχεται ἢ ν’ ἀπορρίπτει· κι ἀκόμη ἀντιφάσκει στὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα — ἐκτὸς ἂν εἶναι κι αὐτὸ ὑποκριτικὸ — τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δημοκρατίας ποὺ περιλαμβάνει ὁ τελευταῖος Νόμος 4379)64.

Ἡ ἀνάλυση ὅμως τῶν αἰτίων ποὺ προκάλεσαν τὶς βαρεῖες κυρώσεις σὲ 37 συνολικὰ μαθητὲς ἀποδείχνει πανηγυρικὰ τὸ φασιστικὸ χαρακτῆρα τῆς περισπούδαστης πρωθυπουργικῆς ἐγκυκλίου. Ἐθίζει τοὺς μικροὺς μαθητὲς — ἀλλὰ αὐριανοὺς πολίτες — ὄχι στὴν ἀξιοπρέπεια καὶ στὴν ὑψηλοφροσύνη, ἀλλὰ στὴν ἀλληλοπαρακολούθηση καὶ τὴν κατάδοση εἴτε στὸν διευθυντὴ τοῦ σχολείου εἴτε στὸν καθηγητὴ εἴτε — ἀκόμη — στὴν ἀστυνομία. Κι ἂν λάβουμε ὑπόψη τὴν ἀνωριμότητα τῶν παιδιῶν, τὴν πλούσια φαντασία τους, τὶς ἀντιθέσεις ποὺ γεννᾶν μικροζητήματα ἀνάμεσά τους, μπορούμε νὰ καταλάβουμε τί καθεστῶς θὰ ἐπικρατήσῃ μέσα στὸ σχολεῖο, ἐξαιτίας τῆς... παιδαγωγικότερης ἐγκυκλίου διαταγῆς τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ· καθεστῶς πραγματικοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ.

Δὲν θὰ εἶναι, ἐξ ἄλλου, εὐχάριστη καὶ ἡ θέση τῶν καθηγητῶν, ποὺ ἀπὸ παιδαγωγοὶ καὶ ἐπιστήμονες μεταβάλλονται σὲ ἀνακριτὲς καὶ σὲ δικαστὲς· ποὺ θὰ πᾶσουν νὰ βλέπουν τὸ μαθητὴ τους μὲ τὴ στοργὴ τοῦ δασκάλου καὶ θὰ περιβληθοῦν, γεμάτοι καχυποψία, τὴν τήβεννο τοῦ δικαστῆ, ἔτοιμοι πάντα νὰ δικάζουν καὶ νὰ καταδικάζουν τὰ θύματα τῆς ἐφιαλτικῆς προδοσίας. Κι ἀπορούμε πῶς δὲν βρέθηκε κανένα ἐπίσημο σωματεῖο τους, ὅπως ἡ ΟΛΜΕ, ἡ ΔΟ, ἡ ΠΟΙ-

ΕΛΕ, νὰ πάρει τὴν πρέπουσα θέση ἀπέναντι στὴ διαταγὴ καὶ στὸ ἀχαρακτήριστο ὅσο κι ἀπαράδεκτο αὐτὸ καθεστῶς ποὺ ἔχει ἐπιβάλλει.

Ἡ διαταγὴ 1010 πρέπει νὰ καταργηθεῖ. Δὲν προστατεύει, ἐξουθενώνει καὶ καταρρακώνει τὴν παιδικὴ ψυχὴ. Δὲν φρονηματίζει, ἐξευτελίζει τὴν ἴδια τὴν ἔθνικὴ φιλοτιμία τῶν νεαρῶν βλαστῶν τῆς πατρίδας. Ἡ ὁμαδικὴ ἀποβολὴ 17 παιδιῶν τῆς Ἱεράπετρας Κρήτης, γιατί ὑπόγραψαν διαμαρτυρία ἐναντίον τῶν τουρκικῶν βομβαρδισμῶν μὲ βόμβες ναπάλμ στὴν Κύπρο, ἄς μείνει ἡ τελευταία δόξα τῆς πρωθυπουργικῆς ἐγκυκλίου· τοῦ τὴν χαρίζουμε, γιὰ νὰ τὴν καμαρώνει!

Καὶ πάλι γιὰ τὴ μετανάστευση

Ἡ μετανάστευση ἀπὸ τὴν ΕΡΕ χαρακτηρίστηκε σὰν «εὐλογία θεοῦ», ἀπὸ ἄλλους «οὔτε εὐλογία, οὔτε κατάρρα», ἀπὸ τὸν κ. Παπανδρέου συνδυάστηκε μὲ τὴν ἐλευθερία, ἀφοῦ τὸ δικαίωμα γιὰ τὴν μετακίνηση ἀποτελεῖ δημοκρατικὴ κατάκτηση τοῦ σύγχρονου πολίτη.

Ὁ καθηγητὴς κ. Ἀγαπητίδης, παρεμβαίνοντας σὲ μιὰ συζήτηση τοῦ περιοδικοῦ «Ἐποχές» (Μάιος 1965) θεωρεῖ «τὴν μετανάστευση σὰν ἀπαραίτητη μεταβατικὴ διέξοδο στὸ ὄξυ πρόβλημα τῆς ὑποαπασχολήσεως ποὺ παρουσιάζεται στὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεως». Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναφέρει ὅτι «...οἱ ὑποαπασχολούμενοι προκαλοῦν ὑψηλὸν κόστος καὶ ἐμποδίζουν τὸν τεχνικὸ ἐκσυγχρονισμό». (!)

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς ὄχι μόνο δὲν ἀνταποκρίνονται στὰ πραγματικὰ δεδομένα τῆς χώρας μας ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀντιεπισημονικές.

Καμιὰ «φαινομενικὴ ἀντινομία» δὲν ὑπάρχει στὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Ἐχει ὅμως σημασία πῶς ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα. Ἐνα πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης θὰ πρέπει ν' ἀποβλέπει στὴν λύση τοῦ προβλήματος τῆς ἀπασχόλησης, σ' ἕνα λογικὸ χρονικὸ διάστημα. Αὐτὸ συνδέεται καὶ μὲ τὸ ἐπίπεδο τῆς τεχνικῆς ποὺ θὰ ἐφαρμοστεῖ. Δὲν ὑπάρχει σύγκρουση μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων ὅπως ἰσχυρίζονται ὀρισμένοι Ἑλληνες οἰκονομολόγοι. Ἐμεῖς πρέπει ν' ἀποβλέπουμε καὶ στὴν πλήρη ἀπασχόληση καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς νέας τεχνικῆς. Καὶ οἱ δύο μεταβλητὲς μποροῦν νὰ προσδιοριστοῦν. Μαζὶ προσδιορίζεται ὁ ὄγκος ἐπενδύσεων καὶ ὁ ρυθμὸς μὲ τὸν ὁποῖον θ' αὐξάνεται τὸ ἔθνικὸ εἰσόδημα. Ἀπὸ ποῦ θὰ βρεθοῦν τὰ ποσὰ αὐτά;

Ὁ κ. Ἀγαπητίδης πιστεύει ὅτι ἡ σημερινὴ κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος καθὼς καὶ τῆς κατανάλωσης μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, εἶναι μιὰ σχέση ἀμετακίνητη. Καὶ μὲ βάση αὐτὸ ἐξάγει συμπεράσματα. Στὴν Ἑλλάδα ὅμως ὑπάρχουν σημαντικὲς δυνατότητες γιὰ συσσώρευση καὶ ἐπένδυση ποὺ ἡ παραγωγικὴ τους χρησιμοποίησις, σὲ μεγάλῳ βαθμῳ θὰ ἔλυνε τὸ πρόβλημα τοῦ «ἀποταμιευτικοῦ κενοῦ» ποὺ ὑπάρχει σήμερα. Αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει:

— Εἰσοδηματικὴ πολιτικὴ μὲ στόχο τὴ μεταφορὰ τοῦ κόστους τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης πᾶνω στὰ κέρδη καὶ ὄχι πᾶνω στοὺς μισθοὺς. Μιὰ κατάλληλη φορολογικὴ πολιτικὴ καὶ μιὰ ἀναδιάρθρωση τῶν σημερινῶν δαπανῶν θὰ ἐμφανίσει σημαντικοὺς πόρους γιὰ τὴν χρηματοδότηση τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Μιὰ ἀνακατανομὴ τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐργαζομένων, ποὺ θὰ διευρύνει τὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πιὸ πέρα διεύρυνση τοῦ κύκλου ἀναπαραγωγῆς.

— Μιὰ πολιτικὴ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ μὲ κατεύθυνση τὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας μας καὶ ὄχι τὴν ὑποταγὴ τῆς στὰ ξένα μονοπωλιακὰ συγκροτήματα. Μιὰ πολιτικὴ ἀποδέσμευσης ἀπὸ τὸ μονοπώλιο τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἀγορᾶς καὶ

άξιοποίησης όλων τών διαθεσίμων έξωτερικῶν πόρων, ιδιαίτερα αὐτῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἀνατολικές χώρες, ποὺ παρουσιάζουν σοβαρὰ πλεονεκτήματα συγκριτικὰ μὲ τὴ δανειοδότηση ἀπὸ τὴ δύση.

— Πολιτικὴ ποὺ ἀποβλέπει στὴν ὑποκατάσταση τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὴν αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν μὲ στόχο τὴν μείωση τοῦ «ἀνοίγματος» ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

— Τὸ μεταναστευτικὸ συνάλλαγμα πράγματι συμβάλλει σημαντικὰ στὴν διαμόρφωση τῶν ἀδήλων πόρων. (35 - 40% τοῦ συνόλου). Σὲ καμιά ὁμως περίπτωση οἱ ἄδηλοι πόροι δὲν πρέπει νὰ παίρνονται σὰν βασικὸς παράγοντας γιὰ τὴν χρηματοδότηση τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Λόγοι κυρίως πολιτικοὶ ἀλλὰ καὶ ψυχολογικοὶ, κοινωνικοὶ κλπ., ἀξομειώνουν συνεχῶς τὸ ποσὸ ἀπὸ τοὺς ἄδηλους πόρους (παράδειγμα ἡ κυπριακὴ κρίση).

Κατὰ συνέπεια ἓνα πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης πρέπει ὄχι μόνον ν' ἀποβλέπει στὴν διακοπὴ τῆς μετανάστευσης ἀλλὰ καὶ σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα (10 περίπου χρόνια) καὶ στὴν ἐπιστροφή τῶν μεταναστῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση τῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα.

Ἴσοζύγιο πληρωμῶν καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη

Ἡ διάρθρωση τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀποτελεῖ σοβαρὸ παράγοντα ποὺ περιορίζει τὴ δυνατότητα γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν ὑψηλοὶ ρυθμοὶ οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης στὴ χώρα. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ στοιχεία, τὸ 1964 παρουσιάστηκε ἔλλειμμα 172,4 ἑκατ. δολλαρίων στὸ ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν, ἐνῶ τὸ ἀντίστοιχο διάστημα τοῦ 1963 τὸ ἔλλειμμα ἦταν 57,1 ἑκατ. δολλάρια. Δηλαδή παρουσιάζεται τριπλασιασμὸς τοῦ ἐλλείμματος στὴν περίοδο αὐτή. Ἡ κατάσταση αὐτὴ βασικὰ ὀφείλεται στὴν γοργὴ αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς ἐξαγωγικῆς προσπάθειας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸ 1964 οἱ εἰσαγωγές ἔφθασαν τὰ 830 ἑκατ. δολλάρια, ἐνῶ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μὲ τὸν ὁποῖο αὐξήθηκαν οἱ ἐξαγωγές τὰ τελευταῖα χρόνια ὄχι μόνον εἶναι ἀνεπαρκῆς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακροπρόθεσμη ἄποψη, παρουσιάζει ἐπιβράδυνση.

Ἡ κατάσταση ἐπομένως ποὺ ἐμφανίζεται μὲ τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν, ὄχι μόνον ἐμποδίζει τὸν προγραμματισμὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὴν ἐπιτάχυνση τοῦ ρυθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Στὴν περίπτωση ποὺ ἡ σημερινὴ κυβέρνησις θὰ ἤθελε νὰ προχωρήσει σὲ ὑψηλότερους ρυθμοὺς ἀνάπτυξης, τότε θὰ πρέπει νὰ περιμένουμε ὅτι ἡ αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν θὰ συνεχισθεῖ μὲ μεγαλύτερους ρυθμούς. Αὐτὸ θὰ γίνῃ γιατί ἓνα μεγαλύτερο ποσοστὸ ἐπενδύσεων γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση τῆς ἀνάπτυξης, ἀπαιτεῖ μεγαλύτερη εἰσαγωγὴ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ἀκόμα γιατί ἐφ' ὅσον παρατηρηθεῖ αὐξηση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, θὰ ἀπαιτηθεῖ σὲ συνέχεια αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν πρώτων ὑλῶν, ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή τῆς χώρας ἐξαρτᾶται σὲ σημαντικὸ βαθμὸ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ὅσο ἀφορᾷ ἐνδιάμεσα προϊόντα καὶ πρώτες ὕλες. Ἡ διαδικασίᾳ αὐτὴ θὰ ἐμφανισθεῖ στὴν πρώτη περίοδο τῆς προσπάθειας γιὰ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ θὰ μειώνεται στὸ βαθμὸ ποὺ ὑποκαθίστανται οἱ εἰσαγωγές καὶ προχωρεῖ ἡ ἐκβιομηχάνιση.

Τὰ μέτρα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ κυβερνήσεις γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἐτησίων εἰσαγωγῶν, εἶναι οἱ ἐξαγωγές τῆς χώρας, οἱ ἄδηλοι πόροι καὶ ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμὸς.

Όσον αφορά τις εξαγωγές, είναι γνωστόν ότι μόνον τὸ 4% ἀποτελεῖται ἀπὸ βιομηχανικὰ προϊόντα. Μιὰ ἐπιπρόσθετη ἀδυναμία τοῦ ἑλληνικοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν βρίσκεται στὸ ὅτι οἱ εξαγωγές βασίζονται προπάντων σὲ δυὸ - τρία κυρίως ἀγροτικὰ προϊόντα (βαμβάκι, σταφίδα, καπνός). Τὸ γεγονός αὐτὸ συνήθως προκαλεῖ σοβαρὲς ζημιές στὸ ἰσοζύγιο, ὅταν γιὰ διαφόρους λόγους οἱ διεθνεῖς τιμές ἐπιδράσουν ἀρνητικὰ πάνω στὸ μέγεθος τῶν εξαγωγῶν.

Οἱ ἄδηλοι πόροι παίζουν σοβαρὸ ρόλο γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Οἱ διεθνεῖς, ὅμως, πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἐξελίξεις ἐπιδρῶν σοβαρὰ πάνω στὸ μέγεθος τῶν ἀδήλων πόρων καὶ μιὰ πολιτικὴ ἐθνικῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης, δὲν μπορεῖ βασικὰ νὰ στηριχθεῖ στὸν παράγοντα αὐτό. Στὴν περίοδο 1959 - 63 οἱ ἄδηλοι πόροι κάλυψαν περίπου κατὰ 15% τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν.

Ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμὸς ὅπως πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τις προηγούμενες κυβερνήσεις καὶ ἀπὸ τὴν σημερινή, δὲν ἀποτελεῖ παράγοντα ποὺ προωθεῖ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, ἀλλὰ ἀντίθετα εὐνοεῖ τὴν μεγιστοποίηση τῶν μονοπωλιακῶν κερδῶν. Ἐπιπρόσθετα ἡ ὑπερβολικὴ δανειακὴ ἐπιβάρυνση τῆς χώρας (τὸ πρόγραμμα δημοσίων ἐπενδύσεων 1965, κατὰ 50% περίπου, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ δανεισμό), δημιουργεῖ ὄχι μόνον ἔμμεσο, μὰ στὸ ἀμέσως προσεχὲς μέλλον, σοβαρὸ κίνδυνο γιὰ τὴν διατήρηση κάποιας σχετικῆς ἰσορροπίας στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν, γιὰτι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, θὰ ἀπαιτοῦνται σημαντικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἐξόφληση τοκοχρεωλυσίων κλπ. Φυσικά, ἡ κυβέρνησις εἶχε καὶ ἔχει ὅλες τις δυνατότητες γιὰ νὰ ἀμβλύνει σὲ σημαντικὸ βαθμὸ τὴν οἰκονομικὴ κατὰστασι (καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν) ἐὰν προσπαθοῦσε ν' ἀξιοποιήσει τις σημαντικὲς προσφορὲς τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν. Οἱ προσφορὲς αὐτὲς καὶ τὸ πρόβλημα τῶν εξαγωγῶν τῶν ἀγροτικῶν μας προϊόντων θὰ μπορούσαν νὰ προωθήσουν καὶ νὰ ἐφοδιάσουν τὴν χώρα μὲ φτηνὸ κεφαλαιουχικὸ ἐξοπλισμό.

Μιὰ «ἀναπτυξιακὴ» πολιτικὴ ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσε μιὰ ἐθνικὴ κυβέρνησις, γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τις σημερινὲς διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, (ποὺ εἶναι καὶ διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τοῦ συστήματος), θὰ ἔπρεπε:

1. Νὰ προβεῖ χωρὶς καμιά καθυστέρηση στὴν πραγματοποίηση ἐπενδύσεων ποὺ ὑποκαθιστοῦν τις εἰσαγωγές. Ὑπάρχουν σοβαρὲς δυνατότητες δημιουργίας βιομηχανιῶν ποὺ νὰ ὑποκαταστήσουν εἰσαγωγές. Θεωρεῖται π.χ. ὅτι ἐξ ὀλοκλήρου εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγή πτηνοτροφικῶν προϊόντων στὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ σήμερα καταβάλλονται κάθε χρόνο γιὰ τὴν εἰσαγωγή τους 40 - 50 ἑκατ. δολλάρια.

2. Ὑπάρχουν σημαντικὲς δυνατότητες παραγωγῆς πρώτων ὑλῶν καὶ ἐνδιάμεσων προϊόντων στὴν χώρα μας. Φυσικά, ἐδῶ δὲν χρειάζεται ν' ἀναφερθεῖ τὸ τί ἐπιπτώσεις θὰ ἔχει ἡ ἐκβιομηχάνισις τῆς χώρας πάνω στὴν ἀξιοποίηση τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐνδιάμεσων προϊόντων μὲ τὴν δημιουργία βιομηχανίας μηχανοκατασκευῶν κλπ.

3. Ὑπάρχει ἕνας μακρὺς κατάλογος καταναλωτικῶν προϊόντων καὶ πολυτελῶν ἀγαθῶν ποὺ ὁ σημαντικὸς καὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις ὁ ἀπόλυτος περιορισμὸς τους, θὰ προμήθευε σημαντικὰ συναλλαγματικὰ ἀποθέματα στὴν χώρα. Μὲ μιὰ κατάλληλη δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, θὰ μπορούσε ἡ κυβέρνησις ν' ἀπαγορεύσει στίς ἀνώτερες εἰσοδηματικὲς τάξεις, τὴν εἰσαγωγή πολυτελῶν καὶ ἄχρηστων ἀγαθῶν. Καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὴν φορολογία τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων θὰ μπορούσαν νὰ ἐξευρεθοῦν σημαντικοὶ πόροι, ποὺ καὶ τις εξαγωγές θὰ προωθοῦσαν καὶ θὰ ἔδιναν στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν μιὰ δυναμικὴ φυσιογνωμία.

Μέτρα, ὅμως, ὅπως τὰ παραπάνω, προϋποθέτουν τὴν ἐφαρμογὴ μιᾶς πολιτικῆς ποὺ ἀποβλέπει στὴν πραγματικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ε.Κ. στὸ διάστημα ποὺ κυβερνᾶ δὲν ἔχει δώσει δείγματα ὅτι ἀσκεῖ μιὰ τέτοια πολιτικὴ.